

УДК 351/354:331.52(330.342.22)

СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В ІННОВАЦІЙНОМУ СЕКТОРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

О.В. Ткачук, к.е.н., доцент

Т.Ф. Рябоволик

Кіровоградський національний технічний університет, Кіровоград, Україна

Ткачук О.В., Рябоволик Т.Ф. Сучасний стан державного регулювання зайнятості населення в інноваційному секторі національної економіки: проблеми та перспективи.

В статті розглянуто сучасний стан зайнятості населення в інноваційному секторі економіки як на міжнародному рівні, так і в межах України. Дослідження здійснено шляхом порівняння міжнародних індексів та показників зайнятості населення та його інноваційності за секторами економіки. Проведено аналіз та рейтингову оцінку стану зайнятості населення в інноваційному секторі економіки України, надано основні рекомендації щодо їх покращення.

Ключові слова: зайнятість населення, інноваційний сектор економіки, індекс інноваційної спроможності, третинний сектор економіки

Ткачук О.В., Рябоволик Т.Ф. Современное состояние государственного регулирования занятости населения в инновационном секторе национальной экономики: проблемы и перспективы.

В статье рассмотрено современное состояние занятости населения в инновационном секторе экономики как на международном уровне, так и в пределах Украины. Исследование осуществлено путем сравнения международных индексов и показателей занятости населения, а также его инновационности по секторам экономики. Проведен анализ и рейтинговая оценка состояния занятости населения в инновационном секторе экономики Украины, предоставлены основные рекомендации по их улучшению.

Ключевые слова: занятость населения, инновационный сектор экономики, индекс инновационной способности, третичный сектор экономики

Tkachuk O.V., Ryabovolik T.F. Current status of state regulation of employment in the innovation sector of the national economy: problems and prospects.

The paper considers the current state of employment in the innovation sector both internationally and within Ukraine. The survey was conducted by comparing international indices and indicators of employment and its innovation by sectors. Were analyzed and rated the level of employment in the innovation sector of Ukraine's economy and provided key recommendations for its improvement.

Keywords: employment, innovation economy, innovation capability index, the tertiary sector of economy

Сучасні реалії України в міжнародному вимірі конкурентоспроможності економіки, рівня розвитку і, особливо, ефективності функціонування національної інноваційної системи, є досить слабкими для забезпечення сталого розвитку вітчизняної економіки, гарантованої національної безпеки, виходу, в найближчій перспективі, за рахунок економічного зростання на європейські стандарти життя. У таких умовах, проблеми зайнятості набувають першочергового значення, оскільки зайнятість населення відображає стан економіки країни в цілому та окремих її сегментів.

Досліджуючи сучасний стан зайнятості населення в інноваційному секторі економіки доцільно розкрити стан України з даної проблематики на міжнародному, а також на національному рівні. Для цього необхідно визначити основні індекси та показники, за якими буде здійснюватися дослідження та їх обґрунтування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Теоретичні та методологічні питання державного регулювання ринку праці, професійної зайнятості населення, державного регулювання попиту і пропозиції на ринку праці фахівців з вищою освітою знайшли своє відображення в дослідженнях таких вітчизняних учених, як: Л. Антошкіна, З. Бараник, І. Бондар, С. Бандур, Д. Богиня, Н. Гаркавенко, О. Грішнова, Г. Дмитренко, Е. Лібанова, Т. Лукінов, Ю. Маршавін, М. Семикіна, О. Сологуб тощо. Питанням інноваційного розвитку економіки та економіки знань присвячені праці таких вчених, як: В. Геєць, О. Комарова, О. Левченко, Л. Лісогор, І. Манцуров, У. Садова, Л. Семів, Н. Ушенко, Л. Федулова. Однак, науковцями недостатньо уваги приділено вивченню питання зайнятості населення в інноваційному секторі економіки України як на національному, так і, зокрема, на міжнародному рівні, тому дане питання потребує більш глибокого вивчення найближчим часом.

Метою статті є дослідження стану зайнятості населення в інноваційному секторі економіки в контексті світових тенденцій, так і в розрізі національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження

Перелік показників зайнятості населення в міжнародній практиці досить широкий. Тому, в межах дослідження, зайнятість населення в достатній мірі розкривають такі показники, як: зайнятість населення від 15 років і старше, зайнятість населення від 25 років і старше, зайнятість молоді в віці 15-24 роки, безробіття молоді в віці 15-24 роки, рівень безробіття серед молоді, частка молоді, яка не працює та не навчається, зайнятість населення у первинному, вторинному та третинному секторах економіки, частка самозайнятих, зайнятих у сільському господарстві, міська зайнятість та ін.

На думку авторів, інноваційний сектор економіки країни на міжнародному рівні розкривають такі індекси, як: індекс розвитку людського потенціалу, індекс глобальної конкурентоспроможності, індекс освіти, індекс економіки знань, індекс знань, глобальний індекс інновацій, міжнародний індекс інновацій, індекс інноваційної спроможності.

Обґрунтованість вибору даних індексів визначають їхні складові, які у повній мірі дозволяють дослідити стан інноваційного сектора економіки країни та порівняти її з іншими країнами.

Аналіз показників зайнятості населення серед країн світу показав, що в Україні у віці 15-25 років і старше частка зайнятих становить 54-58% від чисельності населення країни, тоді як в США – 58-

61%. Більш низькі показники зайнятості населення в Італії – 44-47% [1]. Важливим індикатором зайнятості є показник молодіжної зайнятості. В Україні працюючої молоді 34% від чисельності зайнятого населення. Кризу з молодіжною зайнятістю переживають більшість розвинутих країн світу, таких як Італія (20%), Франція (31%), Японія (39%) [2]. Це свідчить, що в цих країнах відбувається демографічна криза (старіння нації).

На цьому тлі присутній і такий негативний показник, як безробіття молоді. В Україні безробітними є 19% молоді від загальної чисельності населення, тоді як у Франції та Італії цей показник ще вищий (23-32%) і відображає кризовий стан на ринку праці молоді [1].

Структура зайнятості за секторами економіки досить чітко показує, наскільки взаємозалежною є зайнятість населення з інноваційною складовою економіки, вираженою через економічне становище країни та її рейтинг на міжнародному рівні.

Здійснюючи поглиблений аналіз сфери зайнятості, доцільно досліджувати її за трьома секторами економіки. Інтерес викликає зайнятість у третинному секторі економіки, оскільки саме цей сектор є генератором розвитку країни. У розвинутих країнах світу зайнятість населення в третинному секторі економіки найбільша (60-80%) і зростає найшвидшими темпами (рис. 1).

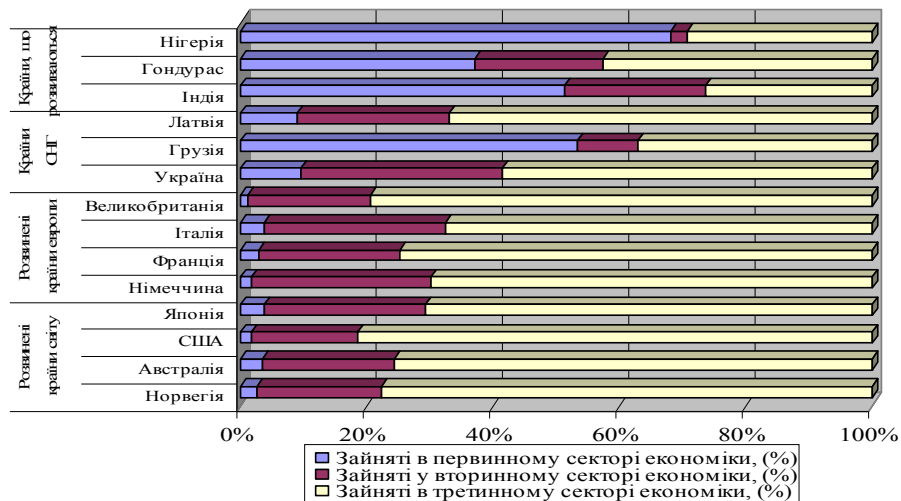

Рис. 1. Структура зайнятості населення країн світу за секторами економіки у 2013 році [3]

З рисунка 1 видно, що в Україні досить слабкий третинний сектор економіки, хоча він і включає найбільшу частину зайнятого населення (58,6%). У порівнянні з такими країнами, як США (81,2%), Великобританія (78,9%), Норвегія (77,6%), ми наближені за цим показником до Бразилії (60,9%), Колумбії (61,7%), Португалії (61,4%), Словаччини (59,6%), Словенії (58,3%), Польщі (56,9%). Досліджуючи динаміку зайнятос-

ті населення по секторах економіки, можна сказати, що економіка України знаходиться на вірному шляху розвитку [3].

Більш детально необхідно досліджувати стан зайнятості у розрізі країни. Різні регіони України неоднакові з економічної точки зору. Вони відрізняються за структурою економіки – на сході країни домінує промислове виробництво, на півдні та

заході туризм, а у великих містах головну роль відіграє сектор послуг.

Різняться й показники зайнятості та інноваційної діяльності, а відтак відрізняється й зайнятість населення в інноваційному секторі економіки регіонів. Іншими словами, регіони України мають різні рівні розвитку. Для того щоб їх дослідити, проведемо рейтингову оцінку. Рейтингова система оцінки зайнятості населення в інноваційному секторі економіки дозволяє кількісно охарактеризувати тенденції в розвитку регіону, вказує на слабкі місця, які необхідно усунути з ціллю покращення його рейтингу.

Для практичної реалізації методики рейтингової оцінки зайнятості населення в інноваційному секторі економіки необхідно, перш за все, провести обґрунтування системи показників, за якими оцінюватимуться результати діяльності регіонів; здійснюється збір статистичної інформації, необхідної для розрахунку цих показників; формується матриця початкових даних, до якої заносяться всі показники, що характеризують діяльність кожного регіону.

Потім за допомогою таблиці парної кореляції було встановлено, наскільки обрані показники корелюють між собою. Порівняння регіонів України за рівнем зайнятості населення в інноваційному секторі економіки здійснювалося за 48-ма показниками, які встановлені на основі розрахунку коефіцієнтів парної кореляції обраних показників.

У ході дослідження з'ясовано, що за регіонами країни є досить велика диференціація кількості зайнятих та їх частки на інноваційно активних підприємствах. Зокрема, спостерігається невідповідність відсоткового та кількісного їх співвідношення. З рис. 2 видно, що, наприклад, в м. Києві за найбільшої кількості працюючих 510,5 тис. осіб, їх частка (44,2%) не є максимальною. Найбільша частка зайнятих в інноваційному секторі економіки (56,8%) в Одеському регіоні, в той же час кількісний показник – на четвертому місці (364,8 тис. осіб). Якщо розглядати кількість працюючих на інноваційно активних підприємствах, то з графіка на рис. 2 видно, що найбільша їх кількість сконцентрована у п'яти регіонах та м. Києві [4].

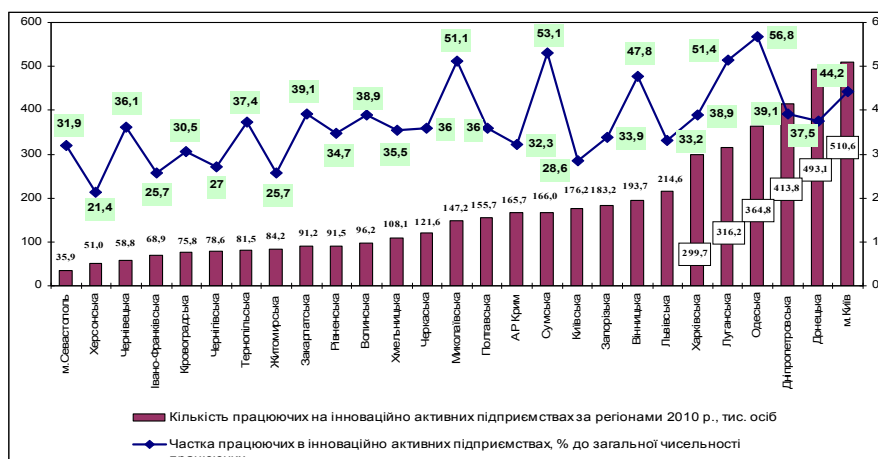

Рис. 2. Диференціація кількості зайнятих та їх частки на інноваційно активних підприємствах регіонів України в 2010 році [4]

Досліджуючи зайнятість населення в інноваційному секторі економіки на рівні держави, важливо визначити основні складові, що справляють на нього вплив. На думку авторів, слід виділити такі складові: ринок освітніх послуг, ринок праці, обсяги інвестування, інноваційна активність.

Обґрунтованість вибору складових згідно цілей дослідження визначається тим, що на формування якісного ринку праці прямо впливає стан підготовки кадрів навчальними закладами усіх рівнів акредитації (рис. 3), які в подальшому формують пропозицію фахівців на ринку праці (рис. 4). Зокрема, ринок освітніх послуг та ринок праці прямо пов'язані з ринком інвестицій та інновацій, оскільки новаторство в будь-якій сфері неможливе без інвестицій.

Так, характеризуючи більш детально якісні показники зайнятості населення за регіонами, можна відмітити, що частка працівників з повною вищою освітою коливається від 27,8% у Луганській обл. до 48,8% у м. Києві, тобто різниться майже вдвічі. В свою чергу, свою кваліфікацію працівники підвищували від 6,5% у м. Києві до 13,5% у Донецькій обл., тобто різниця також становить два рази. В той же час, частка зайнятої молоді на ринку праці регіонів України коливається від 28,5% у Чернігівській обл. до 42,0% у м. Києві, і різниця становила близько 1,5 рази, а найбільша частка працівників пенсійного віку була сконцентрована в м. Севастополі (26,9%), найменша (12,6%) – в Закарпатській обл. Майже в три рази різниться попит на робочу силу на посади службовців із загального попиту по

регіонах країни: він складає 20,0% – 58,3% у Вінницькій і Тернопільській областях, відповідно [8].

Характеристика кількісних показників зайнятості населення за регіонами показала, що рівень участі населення, зайнятого у неформальному секторі економіки коливається в досить широких межах (13,5 рази): від 3,7% в м. Києві до 50,2% в Чернівецькій обл. Також в регіонах спосте-

рігається значний дисбаланс щодо навантаження незайнятого населення на одне вільне робоче місце, діапазон коливання становить від 1 особи в м. Києві до 167 осіб в Черкаській обл. В той же час, плинність кадрів в Україні була найменшою (17,0%) в Івано-Франківській обл., а найбільшою (34,6%) – в АР Крим, тобто різниця становила два рази [8; 9].

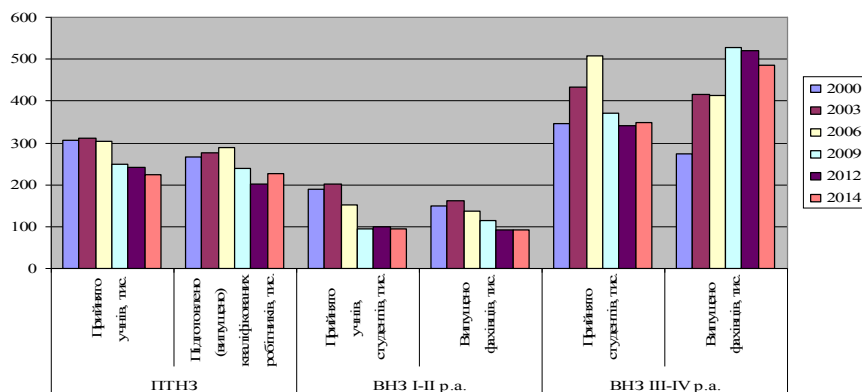

Рис. 3. Динаміка підготовки кадрів навчальними закладами в 2000-2014 рр. [4; 5; 6; 7]

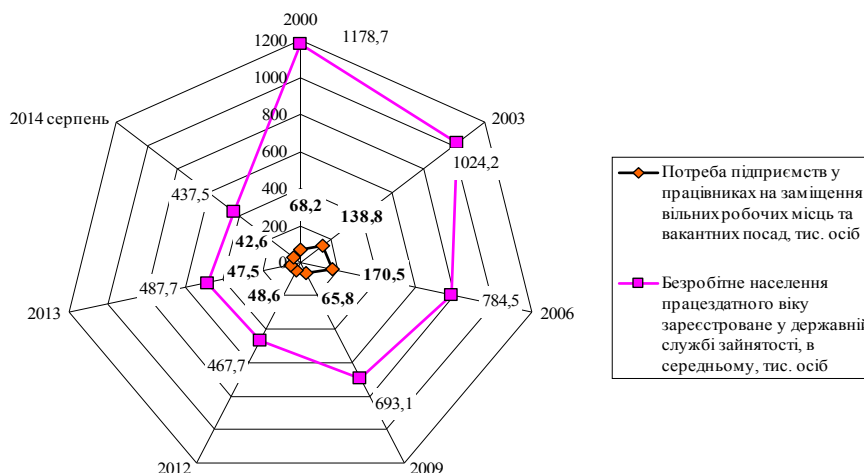

Рис. 4. Динаміка попиту і пропозиції робочої сили за 2000-2014 рр. [4]

Досліджуючи показники розвитку інноваційної інфраструктури, відмітимо, що на тисячу наявного населення кількість основних телефонних апаратів була найвища в Одеській обл. (791 апарат), а найменша (137 апаратів) – в Закарпатській області, тобто різниця по регіонах становила майже шість разів. В той же час найбільше абонентів кабельного телебачення і мережі Інтернет в м. Києві (508,2-613,8) відповідно, на тисячу наявного населення, тоді як найменше користувалися кабельним телебаченням в Рівненській області (8,6 осіб), а мережею Інтернет в Івано-Франківській області (38,1 особи). Різниця за регіонами по користувачах кабельного телебачення становить 59 разів, а по користувачах Інтернету – 16,1 рази. Із загального обсягу

реалізованих послуг, частка відведена на діяльність у сфері інформатизації, найвища у Харківській області (6,6%), а найменша (0,3%) в Черкаській обл., різниця за регіонами склала 22 рази. На тисячу осіб населення найбільше припадає капітальних інвестицій на діяльність транспорту і зв'язку в м. Києві (5984,8 млн. грн.), а найменше – в Чернівецькій обл. (24,4 млн. грн.), отже різниця досить суттєва (245 разів) [10; 11].

Розглядаючи показники інноваційної активності підприємств, необхідно відзначити, що вони також достатньо різняться по регіонах України. Так, найбільша частка промислових підприємств із загальної їх кількості, які займалися інноваційною діяльністю, припадає на Запорізьку обл. (29,8%), а найменша (8,3%) – на Полтавську,

різниця в три з половиною рази. В той же час, найбільша частка промислових підприємств, які впроваджували інновації, із загальної їх кількості (22,2%) в Хмельницькій обл., а найменша – (6,6%) в Закарпатській обл., різниця за регіонами країни становить більше трьох разів. Також в Закарпатській області спостерігаються найнижчі значення за регіонами і за такими показниками, як частка промислових підприємств, які витрачали кошти на навчання та підготовку персоналу (0,9%), та частка промислових підприємств, що реалізували інноваційну продукцію (5,7% із загальної кількості промислових підприємств), а лідируючі позиції за згаданими показниками займають Херсонська обл. (9,4%) та м. Київ (18,8%) відповідно, різниця є більшою, ніж 10-ть та 3-и рази [12; 4].

Результативність зайнятості населення в інноваційному секторі економіки відображають такі показники, як кількість осіб, що працюють на інноваційно активних підприємствах, та їх частка із загальної чисельності працюючих. Найбільші значення по зазначених показниках в м. Києві (510,6 тис. осіб) та Одеській області (56,8%), а найменші – в м. Севастополі (35,9 тис. осіб) та Херсонській області (21,4%). Різниця за показниками становить 14,2 та 2,6 рази, відповідно. Також хотілося б відмітити, що із загального обсягу реалізованої інноваційної продукції, найменша частка витрат на інноваційну діяльність загалом та діяльність, пов'язану з придбанням машин, обладнання та програмного забезпечення, склало в Полтавській області (1,5-1,3%, відповідно), а найбільша – в АР Крим (348,5-271,8%, відповідно), різниця за показниками по регіонах України становить більше ніж 200 разів [12; 4].

Тому, на теперішньому етапі поки що складно говорити про можливість активного нарощування інноваційного потенціалу України, оскільки

зайнятість населення знаходиться на рівні трохи вищому, ніж в країнах, що розвиваються, проте в середньому в 1,2-1,3 рази менше, ніж у розвинених країнах Європи та світу. Крім того, третинний сектор економіки України за своєю структурою істотно відрізняється від розвинених країн: у ньому домінує зайнятість у сферах з низьким рівнем інноваційності (наприклад, в торгівлі, туризмі тощо), а частка зайнятих у високотехнологічних сферах залишається вкрай низькою. Більше того, в Україні навіть ті галузі третинного сектору, які в розвинених країнах є лідерами інноваційного розвитку (освіта, медицина), за оснащеністю усіма видами ресурсів знаходяться на вкрай низькому рівні, це спостерігається і в ході дослідження по регіонах за рейтинговою оцінкою, яка показала значну диференціацію показників.

Висновки

Таким чином, виходячи з вищевикладеного, на сьогодні зайнятість населення в інноваційному секторі економіки можна збільшити і якісно поліпшити шляхом:

- підвищення конкурентоспроможності складових економіки, які спираються на рівень освіченості та здоров'я зайнятого населення;
- розвитку інноваційної інфраструктури та макроекономічної стабільності;
- ефективності ринку праці;
- покращення рівня розвитку технологічного ринку та інноваційного потенціалу.

Перспективи подальших наукових досліджень у даному напрямі пов'язані з необхідністю вироблення в Україні власної стратегії розвитку економіки, яка повинна бути належним чином забезпечена з боку держави, що дасть можливість швидкими темпами збільшити зайнятість в інноваційному секторі економіки.

Список літератури:

1. 2013 Human Development Report. United Nations Development Programme. One United Nations Plaza. New York, NY 10017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/>
2. 2012 World Development Indicators. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/news/world-development-indicators-2012-now-available>.
3. World Development Report 2013: Jobs. Washington, DC: World Bank. DOI: 10.1596/978-0-8213-9575-2. License: Creative Commons Attribution CC BY 3.0. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://wdronline.worldbank.org/worldbank/a/c.html/world_development_report_2013/front_matter/WB.978-0-8213-9575-2.frontmatter.
4. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Стат. збірник /ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України». – Київ, 2014. – 314 с.
6. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2013/14 навчального року. Статистичний бюлетень/ ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України». – Київ, 2014. – 165 с.
7. Продовження навчання та здобуття професії. Статистичний бюлетень/ ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України». – Київ, 2014. – 27 с.

8. Праця України в 2012 році. Стат. збірник /ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України». – Київ, 2013. –322 с.
9. Економічна активність населення України 2012. Стат. збірник /ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України». – Київ, 2013. – 204 с.
10. Статистичний щорічник України за 2012 р. Стат. збірник / Державна служба статистики України. – Київ, 2013. – 559 с.
11. Регіони України за 2012 р. Стат. збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2013.
12. Наукова та інноваційна діяльність за 2012 р. Стат. збірник /ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України». – Київ, 2013. – 305 с.

Надано до редакції 27.02.2014

Ткачук Ольга Володимирівна / Olga V. Tkachuk
alionatkachuk@rambler.ru

Рябоволик Тетяна Федорівна / Tetyana F. Ryabovolik
gurinatf@mail.ru

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Сучасний стан державного регулювання зайнятості населення в інноваційному секторі національної економіки: проблеми та перспективи [Електронний ресурс] / О.В. Ткачук, Т.Ф. Рябоволик // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 3 (13). – С. 225-230. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n3.html>